

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ในการศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัยจะแยกศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ

- ก. แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกบริเวณอยู่อาศัยและรูปแบบของที่อยู่อาศัย
- ข. รูปแบบการใช้ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัย
- ค. แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัย
- ก. แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกบริเวณอยู่อาศัยและรูปแบบของที่อยู่อาศัย

แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่อยู่อาศัยได้มีผู้ศึกษาและเสนอแนวความคิดไว้มากมาย ทั้งที่เป็นนักวิชาการ ต่างประเทศและที่มีผู้ศึกษาในประเทศ ซึ่งจะกล่าวถึงเฉพาะบางส่วนคือ Park Burgess และ Mckenzie เขาพบว่าการเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับรายได้ โดยผู้ที่มีรายได้ต่ำจะเลือกที่อยู่อาศัยใกล้ใจกลางเมือง และผู้ที่มีรายได้สูงจะเลือกที่อยู่อาศัยบริเวณชานเมือง เนื่องจากต้องการบ้านที่มีบริเวณมากและราคาที่ดินบริเวณชานเมืองถูกกว่า และอากาศดีกว่า (Hersch 1975 : 53)

William Alonso กล่าวว่า การเลือกบริเวณอยู่อาศัยในเมืองมีความสัมพันธ์กับราคาที่ดิน คือบริเวณใจกลางเมืองที่ดินจะมีราคาสูงกว่าบริเวณอื่น ๆ ดังนั้นการสร้างที่อยู่อาศัยในเมืองจำต้องลงทุนสูง ขณะเดียวกันที่ดินจะมีราคาลดลงตามระยะทางที่ห่างจากตัวเมืองออกไปทำให้การลงทุนด้านที่อยู่อาศัยลดลงด้วย แต่ราคาที่ดินยังแปรผันกับค่าขนส่งคือระยะทางไกล ราคาที่ดินถูกก็จริง แต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง ดังนั้นผู้ที่มีรายได้น้อยจะมีโอกาสที่จะเลือกที่อยู่อาศัยนอกเมือง ขณะที่คนที่มีรายได้ต่ำต้องอยู่กันอย่างแออัดในเมือง Alonso ได้กล่าวสรุปว่าการเลือกบริเวณอยู่อาศัยควรพิจารณาปัจจัย 3 ประการคือ

1. ราคาของที่พักอาศัยซึ่งสัมพันธ์กับรายได้ของผู้อยู่อาศัยและความสามารถในการจ่ายสำหรับที่อยู่อาศัยนั้น
 2. รูปแบบของที่อยู่อาศัย ที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้อยู่อาศัย ซึ่งจะสัมพันธ์กับขนาดครอบครัวและสถานภาพสมรสด้วย
 3. ที่ตั้งของที่อยู่อาศัยจะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและระยะห่างจากที่ทำงานด้วย
- (Murphy 1966 : 436)

Brian JL Berry and Frank E Horton ได้แสดงปัจจัยพื้นฐานในการ

เลือกที่อยู่อาศัยคือ

1. ราคาและค่าเช่าที่อยู่อาศัย
2. ประเภทของที่อยู่อาศัย
3. ที่ตั้งของที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมของชุมชนและแหล่งงาน
4. รายได้
5. สถานภาพสมรส ขนาดครอบครัว และวิถีทางในการดำเนินชีวิต
6. สถานที่ทำงานและระยะทางจากบ้านไปยังแหล่งงาน (Murphy 1966 : 436)

John F. Kain ได้ศึกษาตัวอย่างเมือง Detroit ผลการศึกษาพบว่า ถ้าแต่ละครอบครัวเลือกค่าเช่าที่ดินเท่ากัน ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเท่ากัน และมีความพอใจในสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยเหมือน ๆ กัน แต่มีรายได้ต่างกันแล้ว คนที่มีรายได้สูงจะใช้เวลาในการเดินทางมากกว่าคนที่มีรายได้น้อย ซึ่งอาจสรุปได้ว่า บริเวณที่พักอาศัยของคนมีเงินจะอยู่นอกเมือง ขณะที่กรรมกรและผู้มีรายได้น้อยจะมีที่อยู่อาศัยใกล้ใจกลางเมืองซึ่งเป็นแหล่งงานด้วย (Murphy 1966 : 436)

Jay Siegel ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกที่อยู่อาศัยว่ามีปัจจัยที่สำคัญ

3 ประการคือ

1. ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility)
2. คุณภาพของสิ่งแวดล้อม เช่น สัณนิษฐานทางสังคมของชุมชน สภาพแวดล้อมธรรมชาติ บริการสาธารณะสำหรับชุมชน
3. สัณนิษฐานที่ดินที่ใช้ในการปลูกบ้านและทำเลที่ตั้ง (Hirsh 1975 : 56-57)

Brian Goodall กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกที่อยู่อาศัยว่าผู้อยู่อาศัยจะพิจารณา

คุณสมบัติของที่อยู่อาศัย 3 ประการคือ

1. สัณนิษฐานของบ้าน เช่น ความใหม่เก่าของบ้าน ขนาดบ้านที่เหมาะสมกับครอบครัว และคุณสมบัติของส่วนประกอบภายในบ้าน
2. สัณนิษฐานของชุมชน ผู้อยู่อาศัยมักจะเลือกบริเวณอยู่อาศัยที่มีสภาพทางเศรษฐกิจ เหมือนกับตนเอง

3. ความสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งงาน ย่านการค้าและการติดต่อสัมพันธ์
กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง (Goodall 1974 : 151)

แนวความคิดในการเลือกที่อยู่อาศัยของนักคิดชาวต่างประเทศอาจสรุปหลักเกณฑ์
ในการพิจารณา ดังนี้คือ

1. รายได้ ผู้มีรายได้สูง จะเลือกอยู่อาศัยนอกเมือง ขณะที่ผู้มีรายได้ต่ำ
จะเลือกอยู่อาศัยใกล้เมืองบริเวณใกล้กับแหล่งงานเพราะประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง
2. ราคาที่ดิน เน้นราคาที่ดินที่ถูกกว่า
3. สภาพแวดล้อม สภาพชุมชน สภาพแวดล้อมที่ดี และมีสภาพทางสังคมที่ใกล้เคียง
กับตนเอง
4. แหล่งงาน ย่านการค้า ที่อยู่อาศัยจะต้องไม่ห่างไกลจากแหล่งงานและย่าน
การค้ามากนัก
5. ความสะดวกในการเดินทางยังที่อยู่อาศัยมายังแหล่งงาน ย่านการค้าและ
กิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัย
6. สถานภาพส่วนตัว เช่น ขนาดครอบครัว สถานภาพสมรส ยิ่งขนาดครอบครัวใหญ่
ก็ยิ่งจำเป็นที่จะต้องอยู่นอกเมืองหรือชานเมือง เพราะที่ดินราคาถูก ทำให้สามารถปลูกบ้านขนาดใหญ่
และมีบริเวณ

สำหรับในประเทศไทยได้มีผู้ศึกษาแนวความคิดในการเลือกที่อยู่อาศัยไว้หลายราย
เช่นกัน แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเพียง 2 รายคือ

ศุภฤกษ์ มัลลิกะมาลย์ ได้ศึกษาพฤติกรรมการเลือกที่อยู่อาศัยและลักษณะที่อยู่อาศัย
ของประชากรที่มีระดับรายได้ปานกลาง ก่อนข้างสูง และสูง จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ
การเลือกที่อยู่อาศัยของประชากรในระดับรายได้ต่าง ๆ ที่สำคัญมี 5 ประการคือ ระยะทาง ระยะเวลา
ในการเดินทาง ขนาดของพื้นที่อาคาร ราคาบ้าน และขนาดที่ดิน ซึ่งแต่ละกลุ่มมีแนวความคิดเกี่ยวกับ
ปัจจัยทั้ง 5 ประการแตกต่างกันตามระดับรายได้ดังนี้

กลุ่มที่มีรายได้สูง พวกนี้ต้องการแหล่งที่พักอาศัยที่อยู่ใกล้จุดศูนย์กลางเมือง เสียเวลา
ในการเดินทางน้อย และขนาดพื้นที่อาคารมีขนาดใหญ่ ประชากรกลุ่มนี้จะใช้เวลาเป็นข้อจำกัดในการ
เลือกแหล่งที่อยู่อาศัย เพื่อเพิ่มเวลาในการทำงาน หรือเวลาพักผ่อนมากขึ้น และถ้ามีงบประมาณจำกัด
ก็ยินดีจะปลูกบ้านในที่ดินขนาดเล็กลงแต่ขอให้อยู่ใกล้จุดศูนย์กลาง

กลุ่มที่มีรายได้ค่อนข้างสูง พวกนี้ต้องการมีบ้านอยู่ใกล้จุดศูนย์กลางเมือง เช่นเดียวกับพวกที่มีรายได้สูง และความพอใจรองลงมาคือ ขนาดพื้นที่อาคารพักอาศัย พวกนี้จะใช้เวลาและงบประมาณเป็นข้อจำกัดในการเลือกที่อยู่อาศัย โดยต้องการเวลาในการเดินทางน้อยที่สุด และถ้ามีงบประมาณจำกัดก็จะต้องการอยู่ในเคหะการที่มีขนาดที่ดินและขนาดพื้นที่อาคาร เล็กกลง เพื่อให้ได้อยู่ในแหล่งพักอาศัยที่ใกล้ศูนย์กลางเมือง

กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง พวกนี้จะพิจารณาขนาดของพื้นที่อาคารพักอาศัยเป็นสำคัญ ที่ตั้งแหล่งที่พักอาศัยและระยะเวลาในการเดินทางมีความสำคัญในระดับรองลงมา และถ้ามีงบประมาณเป็นข้อจำกัดในการเลือกแหล่งที่พักอาศัย ประชากรกลุ่มนี้ยินดีที่จะมีที่อยู่อาศัยที่ไกลออกไป ใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้น หรือยินดีจะมีขนาดที่ดินเล็กกลง เพื่อให้มีขนาดพื้นที่อาคารพักอาศัยใหญ่ขึ้น

ประชาชาติธุรกิจและบริษัทสยามเจอนัล ได้ศึกษาพฤติกรรมในการเลือกที่อยู่อาศัย ซึ่งเน้นที่อยู่อาศัยประเภทหมู่บ้านจัดสรร พบว่า สิ่งสูงใจในการเลือกที่อยู่อาศัยใหม่ ที่สำคัญมีอยู่ 9 ประการคือ

1. ใกล้ที่ทำงาน	ร้อยละ 18.18
2. แบบบ้าน ราคา ขนาดเหมาะสม
รสนิยมและรายได้	ร้อยละ 17.44
3. มีญาติพี่น้องหรือเพื่อนอยู่กั้น	ร้อยละ 11.55
4. เป็นชุมชนขนาดใหญ่มีทุกอย่างพร้อม	ร้อยละ 11.06
5. เป็นชุมชนขนาดเล็กที่คุ้นเคยกับเพื่อนบ้านง่าย	ร้อยละ 10.07
6. ชอบมีบริการก่อสร้าง	ร้อยละ 9.58
7. สะดวกสบาย	ร้อยละ 9.34
8. ชื่อเสียงของผู้จัดทำโครงการ	ร้อยละ 9.09
9. ชอบแบบอย่างเดี่ยวโดยไม่ได้พิจารณาสิ่งอื่น ๆ	ร้อยละ 3.69

จะเห็นว่า สิ่งสูงใจที่ผู้อยู่อาศัยเลือกนั้นที่สำคัญที่สุดคือความสะดวกในการเดินทางใกล้ที่ทำงานซึ่งหมายถึง มีเครื่องอำนวยความสะดวกที่ทำให้มาถึงที่ทำงานได้เร็ว ประหยัด โดยที่อยู่ใหม่จะต้องมีปัจจัยประกอบอื่นที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันเลย คือ รสนิยม ความพอใจ และราคา (ประชาชาติธุรกิจและบริษัทสยามเจอนัล 2527 : 86)

ข. รูปแบบการใช้ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัย

แนวความคิดและทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัยในเมือง ได้มีการพัฒนามานานแล้ว โดยจะกำหนดควบคู่ไปกับการใช้ที่ดินประเภทอื่น เพราะการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการใช้ที่ดินภายในเมือง เช่น ศูนย์การค้า แหล่งงาน ถนน ฯลฯ เพราะที่อยู่อาศัยเป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาการจราจรในเมือง อันเนื่องจากการเดินทางไปทำงาน ชื้อของ ทำธุรกิจส่วนตัว ไปโรงเรียน ไปพักผ่อน ดังนั้น เราจึงพิจารณาการใช้ที่ดินเพื่อพักอาศัยว่า เป็นตัวกำหนดหลักตัวหนึ่งของโครงสร้างของเมือง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ที่ดินในระยะแรกแล้วนั้นจะอธิบายรูปแบบการใช้ที่ดินทุกประเภทรวมกัน ซึ่งถือเป็นหลักในการพัฒนาแนวความคิดเรื่องรูปแบบการใช้ที่ดินอื่น ๆ มี 3 แนวความคิดคือ

The Concentric Theory และ E.W. Burgess (1925) นักสังคมวิทยา ได้เสนอทฤษฎีการกระจายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ ในเมืองเป็นรูปวงกลม โดยตั้งสมมติฐานว่าสภาพความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินในเมืองเท่ากันหมด ภูมิประเทศรอบตัวเมืองเหมือนกัน ค่าขนส่งทุกเส้นทางรอบตัวเมืองเท่ากัน เขากำหนดให้เมืองมีศูนย์กลางเดียว และพื้นที่ทุกแห่งสามารถพัฒนาเป็นบริเวณอยู่อาศัยได้เท่ากัน บริเวณศูนย์กลางเมืองเป็นศูนย์กลางธุรกิจต่าง ๆ เช่น ศูนย์การค้า โรงภาพยนตร์ โรงละคร โรงแรม ธนาคาร ร้านค้า และอาคารที่ทำกรต่าง ๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมและเป็นศูนย์กลางการขนส่งทุกประเภท บริเวณนี้จะล้อมรอบด้วยโกดังเก็บสินค้า อุตสาหกรรมขนาดเล็ก และร้านค้าปลีกต่าง ๆ รวมทั้งที่อยู่อาศัยเก่าแก่ของเมือง ซึ่งถูกแบ่งซอยขนาดเล็กลงสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของกรรมกร และผู้ที่อพยพมาจากที่อื่น บริเวณที่สามเป็นที่อยู่อาศัยของพวกกรรมกร ซึ่งมีรายได้น้อยและต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางโดยการอยู่ใกล้แหล่งงานให้มากที่สุด บริเวณที่สี่ เป็นที่อยู่อาศัยของพวกมีรายได้อ่อนกลาง และบริเวณสุดท้ายซึ่งอยู่ชานเมืองเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้สูง ซึ่งต้องการเนื้อที่มากและมีทางออกสู่ที่ว่างก็เป็นบริเวณเกษตรกรรมได้สะดวก การเดินทางจากบริเวณนี้เข้าสู่ศูนย์กลางเมืองไม่ควรใช้เวลาเกิน 1 ชั่วโมง หรือภายในระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร (Johnson 1975 : 170-172)

The Sector Theory โดย Homer Hoyt (1934) เขาได้อธิบายการกระจายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ ในเมืองเป็นส่วนของวงกลม โดยให้ความสำคัญแก่ระบบการคมนาคมในเมือง โดยเสนอให้การขยายตัวของเมืองออกจากศูนย์กลางเดี่ยวไปตามเส้นทางคมนาคมในลักษณะรูปดาว และเป็นการขยายตัวของบริเวณพักอาศัยราคาแพงซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบการคมนาคมและการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ในเมือง คือ

1. การขยายตัวของบริเวณที่พักอาศัยราคาแพง โดยมากจะเกิดบนร่องพากถนนใหญ่ที่เชื่อมระหว่างศูนย์กลางการค้าแห่งหนึ่งไปยังศูนย์กลางการค้าอีกแห่งหนึ่งของเมือง
2. บริเวณที่อยู่อาศัยราคาแพงมักจะขยายตัวไปตามบริเวณที่มีภูมิประเทศสวยงามเป็นเนิน น้ำไม่ท่วม หรือที่ติดริมฝั่งแม่น้ำ และทะเลสาบ เป็นต้น
3. การขยายตัวของบริเวณที่อยู่อาศัยราคาแพง ย่อมขยายตัวต่อเนื่องกันไปตลอดในทิศทางเดิม
4. ที่อยู่อาศัยราคาแพงมักจะขยายตัวไปในทิศทางเดียวกับการขยายตัวของศูนย์กลางการค้า ธนาคาร ร้านค้า และสถานที่ทำงาน
5. บริเวณที่อยู่อาศัยราคาแพง มักจะขยายตัวไปตลอดเวลาในทิศทางที่ไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ และอาจขยายไปในบริเวณเกษตรกรรมก็ได้
6. สถานที่ตั้งที่เหมาะสมสำหรับอาคารที่พักอาศัยแบบหลายชั้น และมีค่าเช่าสูงควรเป็นบริเวณใกล้กับศูนย์กลางการค้า หรือบริเวณใกล้ที่พักอาศัยเก่าแก่ของเมือง
7. นายทุนเจ้าของที่ดิน อาจมีส่วนเบี่ยงเบนทิศทางการขยายตัวของบริเวณที่พักอาศัยราคาแพงได้ (Northam : 189 : 190)

The Multiple Nuclei Theory โดย C.D. Harris and E Ullman (1945) ทฤษฎีนี้ได้อธิบายกิจกรรมของเมืองที่มีจุดศูนย์กลางแหล่ง ซึ่งการกระจายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ พิจารณาตามความต้องการ โดยเฉพาะของแต่ละกิจกรรมและเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นสิ่งสำคัญ คือ

1. กิจกรรมบางประเภทต้องการความสะดวกสบายและที่ตั้งที่เหมาะสม เช่น บริเวณพาณิชยกรรมจะต้องตั้งอยู่ในใจกลางเมือง และตรงจุดที่มีการเข้าถึงสะดวกที่สุด
2. กิจกรรมบางอย่างต้องรวมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลกำไรทางเศรษฐกิจสูงสุด เช่น ประหยัดค่าขนส่ง ประหยัดแรงงาน และมีอำนาจต่อรอง เช่น โรงงานอุตสาหกรรมประเภทเดียวกันตั้งอยู่ใกล้กัน เป็นต้น

3. กิจกรรมบางอย่างอาจต้องแยกจากกันโดยเด็ดขาดซึ่งมีผลทำให้เกิดการแยกการ
ใช้ที่ดินแต่ละประเภท เช่น บริเวณอุตสาหกรรมควรอยู่ห่างจากบริเวณที่อยู่อาศัยราคาแพง

4. กิจกรรมบางอย่างไม่อาจตั้งในพื้นที่ที่เหมาะสมได้ เพราะค่าเช่าที่ดินแพงเกินไป
เช่น บริเวณพักอาศัยราคา ถูกจำเป็นต้องตั้งอยู่ในที่ดินราคาถูกเป็นต้น (Northam : 191-192)

นอกจากรูปแบบการใช้ที่ดิน 3 รูปแบบซึ่งเป็นแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน
แล้ว ในระยะหลังยังมีแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ที่ดินอีกหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นแนวความคิด
เกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่สำหรับรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของเมือง แนวความคิด
ดังกล่าวได้แก่

New Independent Cities เป็นการสร้างเมืองขนาดใหญ่ บริเวณรอบเขต
นครหลวง เพื่อรองรับประชากรที่จะเพิ่มขึ้น และเมืองที่สร้างขึ้นใหม่นี้จะเป็นเมืองที่สามารถเลี้ยง
ตัวเองได้ มีกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งในดำน แหล่งงาน ที่อยู่อาศัย สาธารณูปการต่าง ๆ และยัง
รวมถึงการปรับปรุงการเมืองและการบริการของเมืองด้วย

Planned Sprawl เป็นการพัฒนาพื้นที่ซึ่งเดิมมีลักษณะเป็นชุมชนอยู่แล้ว โดย
ชุมชนนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของเมืองที่แผ่ขยายออกมาในตัวเอง ในการพัฒนาชุมชนเดิมเพื่อรองรับประชากร
ที่จะเพิ่มขึ้นจากการเจริญเติบโตของเมือง จะประกอบไปด้วยการพัฒนาย่านการค้า แหล่งงาน
และการให้บริการสาธารณูปโภคสาธารณูปการในระดับหนึ่ง แต่จะไม่ครบถ้วนเท่ากับเมืองที่
เป็นศูนย์กลาง เมืองใหม่นี้จะมีขนาดเล็กกว่าที่เป็นศูนย์กลาง ความหนาแน่นต่ำกว่าและยังมีการติด
ต่อกับเมืองที่เป็นศูนย์กลางอยู่

Ring of Cities เป็นการสร้างเมืองเล็ก ๆ รอบ เมืองศูนย์กลาง เมือง
เล็ก ๆ นี้จะรองรับประชากรประมาณ 100,000 คน และอยู่ห่างจากเมืองศูนย์กลางมาก
โดยประมาณ 30 ไมล์ นอกจากนี้อยู่ห่างจากพื้นที่เมืองมากด้วย ทำให้ลดปัญหาการแผ่ขยายของ
เมืองมาชนกัน เมืองใหม่ ๆ แต่ละ เมืองจะอยู่ใกล้กันและมีกิจกรรมร่วมกัน

Dispersed cities เป็นการสร้างศูนย์กลางชานเมือง ศูนย์กลางนี้จะ
มีความหนาแน่นพอสมควร โดยแต่ละศูนย์กลางจะมี open space แบ่งแยกหรือเป็นตัวกั้นการ
ขยายตัวของเมืองอยู่ Dispersed cities จะมีขนาดเล็กกว่า Independent
Cities แต่จะมีศูนย์กลางมากกว่า ที่ตั้งของ Dispersed Cities ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่
ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และแนวโน้มการพัฒนาในชุมชน

ค. แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัย

William H Clair ได้กล่าวถึงหลักโดยทั่วไปซึ่งใช้เป็นแนวทางในการเลือกพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย ทั้งในบริเวณพื้นที่ใหม่หรือพื้นที่ที่มีชุมชนอยู่แล้วดังนี้

1. พื้นที่ต้องใหญ่เพียงพอสำหรับจัดเป็นบริเวณพักอาศัย (Residential Neighborhood) อย่างน้อย 1 แห่ง โดยสามารถควบคุมรูปร่างของบริเวณอยู่อาศัยนั้นได้
2. ระยะทางเดินด้วยเท้า (Walking Distance) ที่ไกลที่สุด จะเป็นตัวกำหนดที่ตั้งและระยะห่างของโรงเรียน ส่วนสาธารณะ บริเวณที่สับจ่ายสินค้าประจำวัน เส้นทางคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกที่คล้ายคลึงกันในแต่ละชุมชน
3. ความหนาแน่นของบ้านต้องไม่มากเกินไป คือเพียงพอที่จะให้มีการระบายอากาศมีแสงสว่าง ความเป็นส่วนตัว ความสงบเงียบ และมีช่องทางที่มองออกไปภายนอกหรือเห็นทิวทัศน์ได้
4. การเลือกที่ตั้งจะต้องปลอดภัยจากการทรุดตัว ความเสียหาย รอยแตกร้าวของเขตที่อยู่ใกล้เคียง ปลอดภัยจากน้ำท่วม ไฟฟ้า ดินเลื่อน หิมะถล่ม เครื่องบินตก หรืออื่น ๆ ซึ่งเป็นอันตรายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือมนุษย์ทำขึ้น
5. บ้านจะต้องถูกสร้างบนที่ดินที่สะดวกในการเข้าถึงจาก และไปยังสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งงานย่านธุรกิจ และร้านค้า และยังคงต้องอยู่แยกห่างจากบริเวณเหล่านี้เพียงพอที่จะไม่ได้รับผลกระทบจากฝุ่น ควัน เสียง และอิทธิพลของสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาสักขณะเดียวกัน
6. การสร้างบ้านเรือนจะต้องหลีกเลี่ยงจากพื้นที่ที่มีสิ่งซึ่งไม่ถูกต้องสู่สภาพ เช่นที่เปียกชื้น หรือหนองบึง มีแมลง สัตว์เลื้อยคลาน หนู หรือสัตว์ที่จะรบกวนหรือทำลายในทำนองเดียวกันนี้ หรืออยู่ใกล้สถานที่กึ่งขยะมูลฝอย หรือโรงงานซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบที่น่ารังเกียจ เช่น โรงกลั่นน้ำมัน โรงงานเคมี เป็นต้น
7. ที่ตั้งของบ้านจะต้องอยู่ในบริเวณที่ปลอดภัยที่สุดในชุมชน บนพื้นที่ซึ่งมีการระบายน้ำได้ดี ง่ายต่อการปฏิบัติงานในการสร้างถนน การวางรากฐาน และการขุดวางระบบสาธารณูปโภค เป็นที่ตั้งซึ่งสามารถก่อให้เกิดมุมมองออกไปภายนอกได้ และภูมิประเทศตามธรรมชาติหรือบริเวณที่ล้วยงาม
8. นโยบายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยจะต้องตั้งขึ้นโดยพิจารณาให้การช่วยเหลือในการสร้างที่อยู่อาศัยแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติหรือศาสนา

9. แผนการสถาปนาพื้นที่ใหม่จะต้องถูกจัดขึ้นเพื่อส่งเคราะห์ครอบครัวที่ต้องการความช่วยเหลือในการหาที่อยู่อาศัยเพียงพอ นั่นคือ รัฐบาลจะต้องเข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือนี้

10. บริเวณที่ตั้งบ้านจะต้องเลือกให้อยู่ในที่ซึ่งง่ายและมีประสิทธิภาพในการให้บริการที่เกี่ยวกับเมืองให้ เช่น การป้องกันไฟ การตัดเก็บขยะมูลฝอย ไปรษณีย์ และสาธารณูปโภคอื่น ๆ

11. หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมจะต้องถูกนำมาใช้ และบังคับเพื่อควบคุมความปลอดภัยและสืบเนื่องความมั่นคงของการลงทุนก่อสร้างบ้านเรือน รวมถึงการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน (Zoning Ordinance) ข้อกำหนดปลีกย่อยต่าง ๆ (Subdivision Regulations) หลักเกณฑ์การก่อสร้างบ้านเรือน (Housing Code) และหลักเกณฑ์การก่อสร้างอาคาร (Building Code) รวมทั้งการเตรียมวัสดุและวิธีการใหม่ ๆ ในการก่อสร้างด้วย (แล้วสักขณ์ ไลยวรรณ 2524 : 19-21)

ทศพล สันทร วงศ์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของโครงการที่อยู่อาศัยว่าส่วนใหญ่จะประกอบด้วย

1. บริเวณ (area) หรือย่าน (zone) ที่อยู่อาศัย ที่มีหลายระดับรายได้ ซึ่งในโครงการของการเคหะแห่งชาติ มักแบ่งออกเป็น 5 ระดับรายได้ใหญ่ ๆ คือ

พวกที่มีรายได้ต่ำ คือ ต่ำกว่า 2,500 บาท/เดือนลงมา

พวกที่มีรายได้ต่ำค่อนข้างสูง ประมาณ 2,500-3,500 บาท/เดือน

พวกที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ ประมาณ 3,500-4,500 บาท/เดือน

พวกที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง ประมาณ 8,500-9,000 บาท/เดือน

พวกที่มีรายได้สูงประมาณ 9,000 บาทขึ้นไป

การวางผังที่อยู่อาศัยแต่ละระดับรายได้ ย่อมจะแตกต่างกันออกไปทั้งขนาดเนื้อที่ (Plot Size) ขนาดถนน ทางเดิน อาคารและที่ตั้ง โดยต้องคำนึงถึงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

2. ย่านธุรกิจและการค้า อาจแบ่งบริเวณธุรกิจการค้าออกเป็น 4 ประเภทด้วยกันคือ

ศูนย์กลางธุรกิจการค้าของเมือง เป็นบริเวณที่อยู่กลางใจเมืองบริเวณถนนสายหลักตัดกัน ชาติให้มีร้านค้าประเภทต่าง ๆ ร้านสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ กิตติาคาร ศูนย์แสดงสินค้าทั้งภายในและกลางแจ้งตลอดจนโรงแรมชั้นดี นอกจากนี้อาจเตรียมที่สำหรับจัดเป็น

ที่พิกอาศัยแบบแฟลตหลายชั้นไว้บนอาคารธุรกิจและพาณิชย์ด้วย เพื่อไว้เมื่อความต้องการ เรื่องที่
อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น และกำหนดให้มีที่จอดรถให้เพียงพอ โดยแยกทางรถกับทางเดินไม่ให้ปะปน
กัน เมื่อความสะดวก ปลอดภัย และความเป็นระเบียบ

ศูนย์การค้าย่านเมือง เป็นศูนย์การค้าที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง เพื่อเป็นศูนย์การค้าที่
อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เดินทางผ่านเมืองมีความสะดวกให้แก่ผู้เดินทางผ่านเมืองมีความสะดวก
ในการแวะพักผ่อนรับประทานอาหารและซื้อของซึ่งขายสินค้าประเภทเดียวกับศูนย์กลางธุรกิจการค้า
ของเมือง แต่มีจำนวนน้อยกว่าและไม่ครบทุกประเภท

ศูนย์การค้าย่อยเฉพาะย่าน มีกระจายอยู่ตามย่านพิกอาศัยต่าง ๆ จุดประสงค์
เพื่อเป็นศูนย์รวมของชุมชน เป็นที่ค้าขายตลาดและซื้อของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ประจำวันของผู้ที่อยู่อาศัย
ตามย่านพิกอาศัยแต่ละแห่ง

ร้านค้าย่อยที่ตั้งเป็นกลุ่ม ๆ ดำเนินการโดยผู้อยู่อาศัยในบริเวณนั้น ร้านค้า
ประเภทนี้เป็นร้านค้าปลีก ตั้งอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในย่านพิกอาศัย บริเวณโรงเรียนอนุบาล และสนาม
เด็กเล่น โดยมากประกอบด้วยร้านค้าที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มักขายของพวกของชำ บุหรี่
เครื่องดื่ม ฯลฯ

3. ย่านอุตสาหกรรมและคลังสินค้า เป็นบริเวณก่อสร้างโรงงานต่าง ๆ ต้องมีความสะดวก
ในการขนส่งสินค้า ไปได้ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ และสามารถระบายน้ำทิ้งหลังจากได้ผ่าน
ขบวนการบำบัดน้ำเสียแล้ว และเป็นบริเวณที่ไม่ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ได้แก่ น้ำเสีย
อากาศเป็นพิษ เสียงดังรบกวน ย่านอุตสาหกรรมถือได้ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชน
หรือเมืองขนาดใหญ่ เพราะเป็นแหล่งที่จะดึงดูดคน

4. สถานศึกษา ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่นักเรียนมากประมาณ 25-30 % ของประชากร
ทั้งหมด ก็ควรมีโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ตามขนาดชุมชน เช่น เมืองขนาดใหญ่ควรมีโรงเรียน
อนุบาล (ประมาณ 5.54%) โรงเรียนประถม (ประมาณ 12.92%) โรงเรียนมัธยม (ประมาณ
9.23%) โรงเรียนอาชีววะ (ประมาณ 2.31%) การพิจารณาเลือกบริเวณสถานที่ตั้งโรงเรียน
ขนาดและจำนวนนักเรียนแต่ละโรงเรียนต้องมีหลักเกณฑ์ให้เหมาะสมตามสภาพชุมชน

5. การบริการทางด้านศิลปวัฒนธรรม ควรจัดให้มีอาคารสถานที่ประเภทต่าง ๆ ที่
ประชาชนสามารถใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หากมีความรู้ความบันเทิงในยามว่างงานซึ่งอาจจัดรวมอยู่
ในบริเวณส่วนสาธารณะกลางเมือง ศูนย์นี้ต้องมีการคมนาคมสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ มีที่จอดรถพอ
เพียง สถานที่เหล่านี้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์สถานศิลปกรรมร่วมสมัย พิพิธภัณฑ์สถานสัตว์น้ำสด

โรงละคร และดนตรี ห้องสมุดประชาชนและศาลประชาชน เป็นต้น

6. การบริการด้านความปลอดภัย ควรกำหนดให้มีสถานตำรวจและสถานีดับเพลิงขึ้น กับขนาดของชุมชนหรือเมือง เพื่อบริการแก่ประชาชน นอกจากนี้ควรกำหนดให้มีผู้ยามรักษาความปลอดภัยกระจายอยู่ตามย่านพักอาศัย ศูนย์กลางชุมชนและตามส่วนสาธารณะ บริเวณศูนย์กลาง ธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม ผู้ยามส่วนใหญ่จะอยู่ในตำแหน่งนี้สามารถควบคุมเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น ตามย่านต่าง ๆ ได้โดยทั่วถึง ทำให้มีความปลอดภัยทั้งกลางวันและกลางคืน

7. การบริการสื่อสาร ควรดำเนินการให้มีบริการ โทรศัพท์สาธารณะทุกศูนย์กลางหมู่บ้าน ในย่านธุรกิจการค้าและย่านอุตสาหกรรม ตลอดจนโทรศัพท์ส่วนบุคคลและโทรศัพท์ทางไกล และควรจัดให้มีตู้ไปรษณีย์ไว้บริการ บริเวณศูนย์กลางหมู่บ้าน บริเวณพาณิชยกรรม ส่วนที่ทำการไปรษณีย์สาขาควรจัดไว้ในบริเวณศูนย์กลางชุมชนและในย่านธุรกิจการค้า

8. สำนักงานบริการชุมชน ควรจัดรวมอยู่ในบริเวณศูนย์กลางชุมชนประกอบด้วยป้อมยาม สัญญาณแจ้งเหตุอัคคีภัย

9. การบริการขนส่งมวลชน ได้แก่ บริเวณที่จอดรถประจำทาง ควรจัดไว้บริเวณ ศูนย์กลาง เมือง ใกล้กับบริเวณธุรกิจการค้า

10. บริการน้ำดื่มน้ำใช้ เฉลี่ยประมาณ 200 ลิตร/คน/วัน และน้ำใช้ในยามฉุกเฉิน ประมาณ 10 ลิตร/คน/วัน

11. และบริการอื่น ๆ เช่น การระบายน้ำฝน การป้องกันน้ำท่วม การกำจัดน้ำโสโครก และอุจจาระ การกำจัดขยะมูลฝอย การบริการไฟฟ้า โรงพยาบาล คำสั่งสถาน ระบบการคมนาคม ส่วนสาธารณะและบริเวณพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย